

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים

ע"א 9535/04

בפני : כבוד השופט א' גרוניס
כבוד השופט א' רובינשטיין
כבוד השופט י' עדיאל

המערערים : 1. סיעת "ביאליק 10"
2. גבי בן-גלים

נגד

המשיבים : 1. סיעת "יש עתיד לביאליק"
2. ד"ר רפי ורטהיים
3. מועצת עיריית קרית ביאליק
4. אלי דוקורסקי ו-28 אחרים
המשיבים הפורמליים :

ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בחיפה מיום 27.7.04 בה"פ 126/04 שניתן על ידי כבוד השופט י' עמית

תאריך הישיבה : א' באייר תשס"ה (10.5.05)

בשם המערערים : עו"ד א' שרגא ; עו"ד ר' שחר

בשם המשיבים 1-2 : עו"ד ד' חן
בשם המשיבה 3 : עו"ד ד' יהלום

פסק-דין

השופט א' גרוניס:

1. בית המשפט המחוזי בחיפה (כב' השופט י' עמית) דחה תובענה שהובאה בפניו על ידי המערערים והמשיבים 9-32 נגד המשיבים 1-8. עם דחייתה של התובענה חויבו המבקשים דשם לשאת - ביחד ולחוד - בהוצאות המשיב 2 דכאן (להלן - המשיב) בסכום של 40,000 ש"ח בתוספת מע"מ ובהוצאותיה של המשיבה 3 דכאן

(להלן - מועצת העירייה) בסך של 20,000 ש"ח בצרוף מע"מ. הערעור שבפנינו אינו מופנה נגד דחייתה של התובענה, אלא אך ורק כנגד החיוב בהוצאות.

2. שני השחקנים הראשיים בסיפור הם המערער 2 (להלן - המערער) והמשיב. שניהם אנשי ציבור בקרית ביאליק שהתמודדו בבחירות המקומיות. המערער נמנה על סיעה מסוימת, היא המערערת 1. המשיב היה חבר בסיעה אחרת, היא המשיבה 1. שתי הסיעות, וכן סיעות נוספות, התמודדו בבחירות המקומיות שנערכו בחודש אוקטובר 2003. בצד בחירה של מועצת העירייה נערכו אותה עת אף בחירות לראשות העירייה. המערער והמשיב היו שניים מבין ארבעת המתמודדים לראשות העירייה. בסיבוב הראשון לא זכה אף אחד מארבעת המתמודדים ברוב הדרוש. לפיכך, היה צורך לערוך סיבוב נוסף של בחירות לראשות העירייה. לקראת הסיבוב השני, שנערך בחודש נובמבר 2003, הושג הסכם בין המערערים מצד אחד, לבין המשיבים 1 ו-2 מצד שני (להלן - ההסכם). במסגרת ההסכם נקבע, כי המערער יתמוך במשיב בסבב הבחירות הנוסף לראשות העירייה. עוד הוסכם כי אם ייבחר המשיב, ימונה המערער כסגן בכיר ראשון לראש העירייה. ההסכם כלל התחייבויות נוספות של הצדדים. המשיב אכן נבחר לראשות עיריית קרית ביאליק. בהמשך, קיבל המערער את תפקיד סגן ראש העירייה. בחודש מרץ 2004 החליטה מועצת העירייה להדיח את המערער מתפקידו כסגן ראש העירייה וכן מחברותו בוועדות שונות. בעקבות זאת הוגשה התובענה לבית המשפט המחוזי, על דרך המרצת פתיחה. בתובענה נתבקש בית המשפט להצהיר כי ההסכם מחייב את הצדדים לו וכי המשיבים 1 ו-2 הפרו את ההסכם הפרות שונות. כמו כן, נתבקש סעד של אכיפה, ובין היתר החזרת המערער לכהונת סגן ראש העירייה. לאחר שהונחו תשובות בפני בית משפט קמא, נתקיים דיון בגדרו נחקרו המצהירים. בפסק הדין נדחתה התובענה. בית המשפט קבע, בין השאר, כי ההתחייבויות שניתנו למערערים אומנם בוצעו, ולמצער לא הייתה הפרה של ההתחייבויות. אין צורך להרחיב בעניין זה, שהרי הערעור מכוון אך כנגד פסיקת ההוצאות. יצוין, כי אף שהחיוב בהוצאות הוטל על כל המבקשים בבית משפט קמא ביחד ולחוד, הרי רק שניים מבין המבקשים דשם הגישו את הערעור דנא. בתחילת דיוננו לא נבחין בין הוצאות משפט לשכר טרחת עורך דין. בהמשך, שעה שנדון באחת מטענותיהם של המערערים (פסקאות 6-9), נבדיל בין מונחים אלה ונראה מהי הדרך הראויה והנכונה מבחינת ניסוח הצו האופרטיבי בנושא.

3. בתי משפט שלערעור מתייחסים במורת רוח לערעורים העוסקים אך ורק בסוגית ההוצאות שהשיתה הערכאה הדיונית. לא אחת נקבע, כי רק במקרים חריגים תתערב ערכאת הערעור בפסיקת הוצאות (ע"א 356/81 הרבסט נ' רינסקי, פ"ד לח(1)

167; ע"א 136/92 ביניש עדיאל נ' דניה סיבוס חברה לבנין בע"מ, פ"ד מז(5) 114, עמדה זו של ערכאות הערעור נובעת מכך שלערכאה הדיונית ניתן שיקול דעת רחב, ואף רחב מאוד, בשאלה מה סכום ההוצאות ושכר הטרחה שיושת על בעל הדין שהפסיד בדינו (ע"א 378/78 קלינגר נ' מס עזבון, פ"ד לג(1) 509; ע"א 37/85 ברבלק נ' שבטי, פ"ד מא(1) 708; ע"א 703/85 ליפשיץ נ' ליפשיץ (לא פורסם)). העניין פשוט וברור: הערכאה הדיונית היא זו שבפניה נשמע ההליך והיא זו המודעת לדרך התנהלותם של בעלי הדין וליתר הגורמים המשפיעים על קביעת שכר הטרחה וההוצאות. בין גורמים אלה יש למנות את אופייה של התובענה ומידת מורכבותה, הסעד המבוקש והיחס בינו לבין הסעד שנפסק, היקף העבודה שהושקעה על ידי בעל הדין בהליך ושכר הטרחה ששולם או שבעל הדין התחייב לשלמו. הדרך בה פועל בעל דין הינה מרכיב חשוב בקביעת שכר הטרחה וההוצאות. בעל דין שאינו נוהג באופן יעיל וגורם להארכה שלא לצורך של ההליך, עלול למצוא עצמו נושא בשכר טרחה בשיעור גבוה מן המקובל, אם הפסיד בסופו של יום. לעומת זאת, אם בעל הדין האמור זכה בהליך, אפשר שלא ייפסקו לזכותו הוצאות כלל או שייפסקו אך בסכום מוקטן (תקנה 512(ב) ותקנה 514 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984 (להלן - תקנות סדר הדין האזרחי) וכן ראו, ע"א 6431/96 בר זאב נ' מחמד, פ"ד נב(3) 557, 575-576; ע"א 136/92 הנ"ל; ע"א 419/97 בנק הפועלים בע"מ נ' שפע בר (לא פורסם)). עוד נזכיר, כי תקנה 512(א) לתקנות סדר הדין האזרחי קובעת שבדרך כלל לא יפחת שכר הטרחה מן התעריף המינימאלי, כאמור בכללי לשכת עורכי הדין (התעריף המינימאלי), תשל"ז-1977. כמובן, שמדובר ברף תחתון ודומה שמה שנים הוא חסר משמעות בחיי המעשה (ראו, ע"א 27/81 מודול חברה להנדסה מכנית נ' אימקו הנדסה, פ"ד לז(1) 211)). כלל נוסף נקוט בידינו והוא, כי ראוי שבעל דין הזוכה במשפט לא ייצא בחסרון כיס מבחינת ההוצאות שהוציא ושכר הטרחה ששילם (ע"א 270/60 ויינשטיין נ' פקיד שומה, פ"ד טו 558; ע"א 208/66 בנק הפועלים נ' עזבון בהאי, פ"ד כ(4) 169; ע"א 27/81 הנ"ל). על רקע זה נבחן טענות מסוימות שהעלו המערערים.

4. ניתן בהחלט להסכים, כי החיוב בהוצאות שהשית בית משפט קמא חורג מן הרגיל. השאלה היא האם הייתה הצדקה לעשות כן. המערערים טוענים, כי ניהלו את ההליך באופן יעיל, כך שנחסך זמן שיפוטי. הם מצביעים על העובדה שהסכימו לקיים את הדיון בבקשה לסעד זמני יחד עם ההליך העיקרי. נעיר, כי כל בעלי הדין הסכימו להצעת בית המשפט למנוע פיצול בין ההליך העיקרי לבין הדיון בסעד הזמני. מפסק דינו של בית המשפט המחוזי למדים אנו, כי הדרך בה ניהלו המבקשים שבפניו את ההליך לא הייתה ראויה. מדובר, כאמור, בסכסוך בעל אופי פוליטי מקומי בין אנשי ציבור בקרית ביאליק. והנה, בית המשפט מציין בפסק דינו, כי חקירתו הנגדית של

המשיב נוצלה למטרות זרות, מעבר לאלו של ההליך עצמו. בפסק הדין אף הובאו דוגמאות לשאלות שונות שהוצגו למשיב בחקירתו ואשר לא נדרשו לצרכי המשפט. כל הקורא את פסק-הדין ופרוטוקול הדיון מתרשם, כי בית המשפט נהג באורך רוח כלפי המבקשים שבפניו, אף שאלה גרמו להארכת הדיון שלא לצורך. לאור זאת, הייתה קיימת הצדקה ברורה להשית חיוב בהוצאות ובשכר טרחה בסכום שאינו שגרתי. אף שבית המשפט רשאי להתחשב בשכר הטרחה שבעל דין שילם לפרקליטו או התחייב לשלמו, הרי גורם זה הינו אך אחד מבין נתונים שונים שעל בית המשפט להביא בחשבון (לעניין התחשבות בשכר הטרחה שבעל הדין שילם או התחייב לשלם, ראו הודעת נוהל מיום 6.2.98 בדבר קביעת שכר טרחת עורך דין שהוצאה על ידי נשיא בית המשפט העליון: פ"ד נא(1) 1). לכן, הגם שבמקרה זה שולמו סכומים נמוכים יחסית כשכר טרחה, לא היה בכך כדי למנוע פסיקתם של סכומים גבוהים יותר לאור התנהלותם של המערערים.

5. המערערים טוענים, כי לא היה זה מן המידה לחייבם בסכומים גבוהים, לאור העובדה שהם הביאו בפני בית המשפט את ענייננו של ציבור הבוחרים ולא את עניינם האישי. הם מצביעים על מקרים שונים בהם נמנעו בתי המשפט מלחייב בהוצאות, כאשר הפונים הניחו עניין ציבורי לפתחו של בית המשפט, אף שהפניות נכשלו בסופו של יום. אכן, כאשר בעל דין מגיש הליך המעלה סוגיה ציבורית חשובה, אפשר שתהא התחשבות בו בסוגית ההוצאות, הגם שבסופו של דבר יידחה ההליך שהגיש (ראו, ע"א 270/60 הנ"ל; בג"ץ 910/86 רסלר נ' שר הביטחון, פ"ד מב(2) 441, 468). אולם, אין להסיק מכך שאותו בעל דין יזכה להתחשבות אם הוא גרם להתמשכות בלתי סבירה של ההליך, או אם ההליך היה חסר יסוד מעיקרו. זאת ועוד, בעניין דנא קשה לומר כי המערערים הביאו בפני בית המשפט המחוזי נושא ציבורי חשוב. אפשר שהעניין היה חשוב מבחינתם הם, אך לאור התוצאה ולאור דברי הביקורת כלפיהם, כפי שהובאו בפסק הדין, אין לומר שקיימת הצדקה להקלה עימם או להתחשבות בהם בנושא ההוצאות. כמובן, שיש אף לזכור כי בכל מקרה אין מדובר אך בעניין ציבורי החף מאינטרס אישי. כפי שצוין, המערער נבחר לסגן ראש העירייה, אולם הודח מתפקידו. אחד הסעדים שנתבקשו בערכאה הדיונית היה, כי המערער יוחזר לתפקיד סגן ראש העירייה. משמע, למערער היה אינטרס אישי מובהק בתוצאות ההליך. לאור כל אלה, אין יסוד לחשש שהביעו המערערים כי פסיקה של הוצאות בסכומים גבוהים, כפי שקרה במקרה הנוכחי, תרתיע עותרים ציבוריים מלפנות לבתי המשפט. אף עותר ציבורי חייב לדעת, כי אם דרך התנהלותו תהא בלתי ראויה, כי אם ינצל את ההליך השיפוטי למטרה זרה וכי אם יביא להארכה שלא לצורך של ההליך - עלול הוא לשאת בהוצאות ובשכר טרחה בסכומים גבוהים מן הנהוג והמקובל.

6. בפסק הדין לא הבחין בית משפט קמא בין הוצאות משפט לבין שכר טרחה. לזכות המשיב נפסקו "הוצאות" בסכום של 40,000 ש"ח בצרוף מע"מ, ואילו לזכות מועצת העירייה נפסקו "הוצאות" בסך 20,000 ש"ח בתוספת מע"מ. בית המשפט המחוזי לא עשה שימוש במונח שכר טרחה בהקשר לסכום שפסק. מכאן טענתם של המערערים, כי לא היה מקום להורות שמע"מ יחול לגבי כל סכום ההוצאות. המערערים מפנים לתקנה 511(א) ולתקנה 512(ג) לתקנות סדר הדין האזרחי. בתקנה 511(א) נאמר, כי בתום הדיון יקבע בית המשפט או הרשם אם לחייב בעל דין בתשלום שכר טרחת עורך דין והוצאות משפט לטובת הצד שכנגד. בתקנה 512(ג) נאמר, כי אם נפסק שכר טרחת עורך דין "יוסף לסכום שנקבע כאמור סכום השווה למס ערך מוסף ששולם עליו...". מכאן הטענה, שיש להבחין בין הוצאות משפט לבין שכר טרחת עורך דין, וכי מע"מ - וביתר דיוק סכום השווה למע"מ - יתווסף אך לשכר הטרחה ולא להוצאות (ראו, ע"א 6567/99 שטרנשיין נ' פישר (לא פורסם)).

7. זו לשונה של תקנה 511(א) לתקנות סדר הדין האזרחי:

"בתום הדיון בכל הליך, יחליט בית המשפט או הרשם, לענין שלפניו, אם לחייב בעל דין בתשלום שכר טרחת עורך דין והוצאות משפט (להלן - הוצאות) לטובת בעל דין אחר, אם לאו."

רואים אנו כי התקנה עושה שימוש בשלושה מונחים שונים: שכר טרחת עורך דין, הוצאות משפט והוצאות. הביטוי "הוצאות" כולל בקרבו את שני המונחים הראשונים - שכר טרחת עורך דין והוצאות משפט. במילה "הוצאות" נעשה, אם כן, שימוש כפול וכתוצאה מכך נגרמות תקלות (בעבר נעשה אף שימוש במונח אחר, הוא "יציאות": ראו, ע"א 262/61 חצרוני נ' יעקובי, פ"ד טו 2409; ע"א 32/90 בר לב נ' בריל, פ"ד מו(5) 866, 873-874). המושג שכר טרחת עורך דין ברור על פניו ואינו מצריך התייחסות מיוחדת. הביטוי הוצאות משפט כולל בחובו אגרות משפט, שכר בטלה של עדים, שכר מומחים, הוצאות נסיעה ועוד (ראו תקנה 513). בפוסק הוצאות משפט יכול בית המשפט לנקוב סכום מסוים. לעומת זאת, אם לא נפסק סכום קצוב בשל הוצאות משפט, אלא נקבע שבעל הדין המפסיד יישא בהוצאות המשפט, יהיה צורך לקבוע אותן על ידי המזכיר הראשי (תקנה 513(1)) או שהרשם יידרש לשום אותם (תקנה 513(2)). בין אם בית המשפט נקב בסכומן של הוצאות המשפט ובין אם לא עשה כן, ברור כי אין תחולה לתקנה 512(ג), משום שהיא מורה על תוספת מע"מ רק לשכר הטרחה שנפסק ולא להוצאות משפט. כלומר, מע"מ יחול אך לגבי שכר טרחת עורך דין ולא לגבי הוצאות משפט. לעיתים, כפי שקרה במקרה הנוכחי בבית משפט קמא, נעשה שימוש במונח "הוצאות" ואף נקבע כי לסכום שנפסק יתווסף מע"מ. הואיל

ובית משפט קמא קבע במפורש כי מע"מ יצורף למלוא הסכום שפסק, ברור שכוונתו הייתה שאותו סכום מהווה שכר טרחת עורך דין, הגם שלא נעשה שימוש בתיבה זו (אולם ראו, ע"א 7261/97 שרבוני נ' חברת האחים שבירו בע"מ, פ"ד נד(4) 464, 479-478). זאת ועוד, המערערים לא הצביעו על הוצאות משפט כלשהן שנשאו בהן המשיבים בבית המשפט המחוזי. יש לזכור, כי הזוכים בבית משפט קמא נימנו על המשיבים דשם ולכן אף לא היה עליהם לשאת בהוצאה של אגרת משפט. העדרו של רמז כלשהו לקיומה של הוצאה כאמור, מחזק את המסקנה כי כאשר בית משפט קמא עשה שימוש בדיבור "הוצאות", כוונתו הייתה לשכר טרחת עורך דין.

8. תקנה 511(ג) לתקנות סדר הדין האזרחי מורה כדלקמן:

"בדיון המתקיים בערכאה ראשונה, תינתן לבעלי הדין הזדמנות להשמיע את טענותיהם בדבר סכום ההוצאות או שיעורן לפני מתן הצו להוצאות".

על בסיס הוראה זו, טוענים המערערים כי יש לבטל את החיוב בהוצאות שהושת עליהם, יען כי בית משפט קמא לא נתן להם הזדמנות לטעון בכל הנוגע לסכום ההוצאות. דין טענה זו להידחות.

האמור בתקנה 511(ג) מעורר תמיהה, ככל שהדבר נוגע לפסיקת הוצאות לזכותו של תובע או מבקש. על פי תקנה 14(ב) לתקנות סדר הדין האזרחי, אין זה מחובתו של תובע לבקש סעד כללי בכתב תביעתו. התקנה אף מורה, כי שכר טרחת עורך דין והוצאות משפט באים בגדר סעד כללי, כמו גם הפרשי הצמדה וריבית (ע"א 37/85 הנ"ל). תקנה זו מדברת אמנם על כתב תביעה, אך אין סיבה שההוראה לא תחול לגבי תובענה שהוגשה על דרך המרצת פתיחה (כבמקרה דנא). משמע, בית המשפט רשאי לפסוק הוצאות אף בלא שנתבקש לעשות כן על ידי התובע או המבקש. במקרה הנוכחי, נפסקו ההוצאות לזכות המשיבים בעקבות דחייתה של התובענה. תקנה 14(ב) אכן אינה עוסקת בזכותו של נתבע או משיב לפסיקת הוצאות. עם זאת, לא ניתן להתעלם מן הפרקטיקה הנוהגת לפיה בסיומו של כל הליך, בוודאי הליך עיקרי, מחליט בית המשפט בעניין ההוצאות, אף אם לא הועלתה בפניו במפורש בקשה בעניין זה. ייתכן, שתקנה 511(ג) מכוונת למקרים מיוחדים בהם אחד מבעל הדין מבקש פסיקת הוצאות בהליך נפרד (ראו, ע"א 295/80 חברת נתיבי איילון בע"מ נ' "אגד" אגודה שיתופית לתחבורה בישראל בע"מ, פ"ד לו(1), 796). יתרה מזו, במקרה הנוכחי התייחסו בעלי הדין בסיכומיהם שבכתב בפני בית משפט קמא לסוגית ההוצאות. המערערים עשו כן בסיכומיהם הראשיים וגם בתגובתם. בסיכומיהם של המשיבים 1 ו-2 בבית המשפט המחוזי הם ביקשו במפורש שהמערערים (הם המבקשים דשם) יישאו בהוצאות משפט

ובשכר טרחת עורך דין. כאמור, המערערים הגישו סיכומי תגובה. מכאן, שניתנה להם ההזדמנות להתייחס לנושא ההוצאות. המסקנה המתבקשת היא, שאין ממש בטענתם של המערערים כי לא ניתנה להם זכות טיעון בעניין ההוצאות.

9. לסיום, נתייחס לדרך הראויה לפסיקת הוצאות מבחינת ניסוחו של הסעד האופרטיבי. אי הקפדה על ההבחנה בין הוצאות משפט לבין שכר טרחת עורך דין גורמת לתקלות, משום שקשה לדעת לאיזה חלק מן הסכום יצורף מע"מ. בעיה דומה נוצרת מקום שביית המשפט פוסק הוצאות משפט ושכר טרחה בסכום כולל (לדוגמה אמירה בנוסח זה: התובע יישא בהוצאות משפט ובשכר טרחת עורך דין בסכום כולל של 20,000 ש"ח). הואיל ומע"מ מתווסף אך ורק למרכיב שכר הטרחה, לא ניתן לדעת מה הסכום בו צריך לשאת בעל הדין שחויב, כל עוד לא יחולץ המרכיב האחר, זה של הוצאות משפט. תקלה זו מביאה לעיתים להגשתן של בקשות לתיקון טעות לערכאה הפוסקת. אף ראשי ההוצאה לפועל נתקלים בבעיה, שעה שבעל הדין הזוכה מבקש להוציא לפועל את פסק הדין, אך מתעוררת מחלוקת לגבי המשמעות האופרטיבית של החיוב בהוצאות משפט ובשכר טרחה. עקב זאת מוגשות לפרקים בקשות בההרהר על ידי ראשי ההוצאה לפועל (בהתאם לסעיף 12 לחוק ההוצאה לפועל, תשכ"ז-1967). על מנת למנוע תקלה, ראוי שלא לעשות שימוש במונח "כולל" ביחד עם פסיקה של הוצאות משפט ושכר טרחת עורך דין. אם בית המשפט פוסק שכר טרחה בלבד, הרי לא תתעורר בעיה עקב שימוש במונח כולל. זאת, משום שנקיבה מפורשת של סכום שכר טרחה כולל - למשל, כי על התובע לשאת בשכר טרחה בסכום כולל של 10,000 ש"ח - משמעה שסכום המע"מ כלול בגדרו של הסכום שנפסק. נעיר עוד, כי אם בית המשפט מבחין כהלכה בין החיוב בהוצאות משפט לבין מרכיב שכר הטרחה, אין כלל צורך להוסיף במפורש כי יחול חיוב במע"מ בגין שכר הטרחה, שכן החיוב נובע ישירות מתקנה 512(ג) לתקנות סדר הדין האזרחי. כמו-כן נציין כי לעיתים, כאשר בית המשפט מעריך שסכום הוצאות המשפט הינו נמוך, הוא מגדיל את סכום החיוב בשכר טרחה ופוסק אך שכר טרחה ללא הוצאות משפט. בדרך זו נחסך הצורך בקביעה ובשומה של הוצאות משפט.

10. ניתן לתמצת את דברינו האחרונים במספר כללים:

א. מקום שנפסקות הוצאות משפט וגם שכר טרחת עורך דין, יש להבדיל באופן ברור בין חיובים אלה.

ב. יש להימנע מפסיקתו של סכום קצוב אחד, הכולל בקרבו הן הוצאות משפט והן שכר טרחה.

- ג. רצוי להימנע משימוש בביטוי "כולל" בהקשר של פסיקת הוצאות משפט ושכר טרחה.
- ד. אם נשמרים הכללים דלעיל, אין כלל צורך לציין כי לשכר הטרחה יתווסף מע"מ.

מוצע על כן, לנסח את הסעד האופרטיבי בעניין הוצאות בנוסח הבא: "הנתבע יישא בשכר טרחת עורך דין בסכום של 10,000 ש"ח ובהוצאות משפט" או בנוסח דומה שיבטא את הכללים הנזכרים. כמובן, שנוסח כאמור אינו מתאים לכל סיטואציה ויהיה צורך בהתאמה על פי נסיבות העניין. כך ייעשה בערעור זה בעת פסיקת ההוצאות, שכן אין טענה שלמשיבים היו הוצאות משפט ולכן אין צורך לפוסקן (ראו ניסוח הצו האופרטיבי בהמשך).

11. לסיכום, הסכומים שפסק בית המשפט המחוזי בגין שכר טרחה - 40,000 ש"ח ו-20,000 ש"ח - אכן גבוהים מן המקובל. דא עקא, לאור התנהלותם של המערערים היה צידוק מלא לפסוק סכומים אלה. בכל מקרה, אין עילה להתערבותה של ערכאת הערעור.

הערעור נדחה. המערערים ישאו בשכר טרחת עורך דין בסכום של 10,000 ש"ח לזכות כל אחד מן המשיבים 1 ו-2.

ש ו פ ט

השופט י' עדיאל:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופט א' רובינשטיין:

מסכים אני לחוות דעתו של חברי השופט גרוניס. עם זאת אבקש להוסיף בקצרה באשר להוצאות בהליכים בעלי אופי ציבורי. "אוי לי מיוצרי ואוי לי מיצרי" (בבלי ברכות ס"א, א) : מזה ערכי מדינת ישראל והרצון לבנותה ולטפחה כמדינה מתוקנת, שהיו יסוד רעיוני לפתיחת שעריה של בית משפט זה לעתירות ציבוריות; מזה

ריבוי של עתירות כאלה המוגשות לבית המשפט ונשמעו בו, וחלק לא מבוטל מהן מכביד ללא צורך על פעולתו של בית המשפט, וסופו של אלה שהן נדחות על הסף או בדיון הראשוני, כיוון שאינן מגלות עילה ראויה. ישנה עליה שאפשר לכנותה דרמטית במספר התיקים הנשמעים בבית משפט זה, לרבות בעתירות לבג"צ (ראו השופט א' גרוניס, "גודש בכתי המשפט, בעיה ודרך פתרונה", שערים למשפט 1 (אביב תשס"ה-2005, 47). אל מול מספרים של מאות תיקים ב-1950, הגיע מספר התיקים שנפתחו בבית משפט זה ב-1998 ל-8,468, בשנת 2000 ל-9,681, בשנת 2002 ל-11,444, בשנת 2003 ל-11,617 ובשנת 2004 ל-12,150; מתוכם היו ב-2003 2,564 תיקי בג"ץ וב-2004 2,334 (הנתונים – מתוך דין וחשבון לשנת 2003 של הרשות השופטת לפי חוק חופש המידע התשנ"ח-1998, וכן [לגבי 2004] ממזכירות בית המשפט העליון). חלק לא מועט מן העתירות נדחו על הסף (בשנת 2004-421). לפני פחות משני עשורים כתב השופט (כתארו אז) ברק (בג"צ 910/86, רסלר נ' שר הבטחון, פ"ד מב(2) 441, 468, "הליברליזציה" בדיני המעמד האישי לא הביאה להצפתו של בית המשפט העליון בתביעות של 'עותרים ציבוריים'. 'עתירות ציבוריות' ממשיכות להיות ספורות; ורק מתי מעט מהן הן של עותרים טורדניים, עם זאת, מן הראוי הוא למנוע – אפילו באותם מקרים מעטים שעותרים ציבוריים פונים לבית המשפט – פניות סרק של עותרים טורדניים... בתי המשפט התמחו לא פעם בבחינה, אם בעל דין פונה לבית המשפט באופן כן. בדיקה דומה ניתן לעשות גם לעניין העותר הציבורי. הוצאות משפט מהוות אמצעי הרתעה ראוי". דברים אלה נכתבו במסגרת הדיון בשאלת מקומה של העתירה הציבורית וזכות העמידה של עותרים ציבוריים, ובאותה תקופה עדיין היתה הגישה לזכות זו זהירה, אמנם ליברלית אך מבקשת "דבר מה נוסף" לשם פתיחת השערים (ראו השופט ברק שם בעמ' 466; המשנה לנשיא בן פורת, שראתה עתירה ציבורית כחריג, 509; הנשיא שמגר, שסבר כשופט ברק, 514); כן ראו ז' סגל, זכות העמידה בבית המשפט הגבוה לצדק. מים רבים זרמו בנהרות לאורך השנים, והיום שערי העמידה פתוחים באופן מלא, למעשה, לכל המבקש לבוא בהם. מדי פעם נשמעת אנחת אי נחת מעתירות מסוימות ("נתחלפו העתים.. על דרך ההפלגה נאמר, שכיום נוטל אדם לידו את עיתון הבוקר או עיתון הצהריים ומבטו מרקד בין הידיעות השונות עד שעינו צדה ידיעה פלונית, ומשמצא בה מה שמצא קורא הוא אל חבריו – קומו ונעלה ציון אל בית המשפט העליון", כדברי השופט, כתארו אז, חשין, בבג"צ 2148/94, גלברט נ' נשיא בית המשפט העליון, פ"ד מ"ח(3) 579, 600, אף כי גם השופט חשין הביע שם תמיכה בהרחבת זכות העמידה (עמ' 595). מכל מקום פרקטיקה זו נתחזקה והלכה, וחרף העברת נושאים שונים אל בתי המשפט המינהליים שבמסגרת בתי המשפט המחוזיים לאורך השנים, עדיין העומס על בית משפט זה גדל והולך. ההנחה והתקווה כי הצפה לא תהיה לא התקיימה, אך כמדיניות שיפוטית ובמסגרת אחריותו החברתית-

ציבורית של בית משפט זה, כחלק מן השיח הציבורי שקנה לו שביטה בתודעת הרבים, לא חל שינוי בגישתו, והעתירות ממשיכות לבוא בשער. אוסיף, כי לדידי כך ראוי בעיקרון, שכן היתה – אוכל גם להעיד מניסיוני במערכות הממשל – בסופו של יום תועלת רבה לציבור בפתיחת השערים, וזאת בהרתעת מערכות הממשל ממעשים לא ראויים ובהעברת שבט הביקורת השיפוטית על מעשים כאלה. אכן, יש נושאים השנויים מדי פעם במחלוקת ציבורית בשאלה אם ראוייה התערבותו של בית המשפט; אך גם בתחומים רבים שאינם שנויים במחלוקת כל עיקר בעיני אדם הגון, היתה פתיחת השערים כלי חשוב, שאין מקום ככלל לוותר עליו; ראו גם א' רובינשטיין, נתיבי ממשל ומשפט, 67-68. על כן, המדיניות בהטלת הוצאות בגדרי עתירות ציבוריות היא על פי רוב מאופקת, והמקרים שבהם הוטלו הוצאות על עותרים בבית משפט זה בעתירות ציבוריות אינם רבים, וזאת מטעמי היגיינה ציבורית; אך ייתכנו מקרים שבהם מטיל בית משפט העוסק בנושא מינהלי הוצאות גבוהות מן הרגיל, וזאת – למשל – כאשר הנסיבות אינן "ציבוריות" בלבד, אלא מעורבות ושלובות באינטרס פוליטי, או כאשר התנהגות בעלי דין מסוימים מצדיקה זאת, או כאשר מדובר בעתירה שכל כולה סרק, או מטעם ספציפי אחר. אין בכך כדי לרפות ידיהם של עותרים ציבוריים בעניינים ראויים; יש בכך כדי לאותת, כי לא כל עתירה בעלת מרכיבים ציבוריים תיראה ככזאת, לעניין ההוצאות, לא כל שכן כשיש בה עירוב בין הנושא האישי-פוליטי לנושא הציבורי.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט א' גרוניס.

ניתן היום, ט' בסיון תשס"ה (16.6.05).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט